

MEGEMLÉKEZÉS TERPLÁN ZÉNÓ GÉPÉSZMÉRNÖK, AKADÉMIKUS, TECHNIKATÖRTÉNÉS SZÜLETÉSÉNEK CENTENÁRIUMÁN

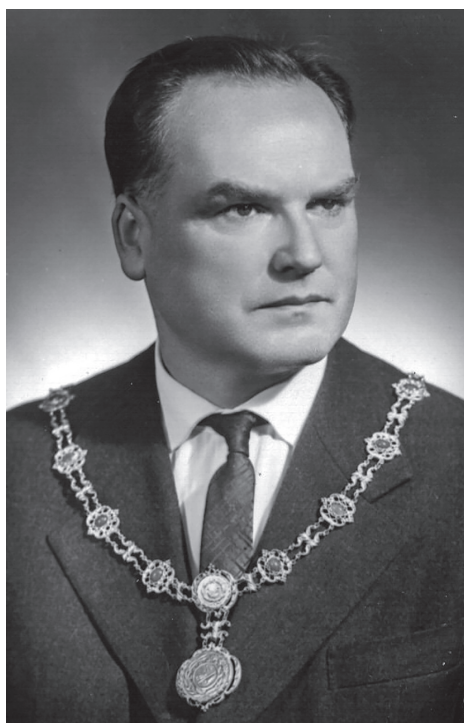
CENTENARY COMMEMORATION OF THE BIRTH OF ZÉNÓ TERPLÁN, MECHANICAL ENGINEER, ACADEMIC, TECHNICAL HISTORIAN

Velner András

technikatörténész, főiskolai docens, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvár

„Per angusta ad augusta!”

„Küzdelmeken át vezet az út a nagy célok felé!”

(Wikipédia, CC-BY-4.0)

Dr. Terplán Zénó akadémikus professzor, gépészmérnök, a 20. századi magyar és nemzetközi technikai tudományos élet kimagasló személyisége 1921. május 25-én született Hegyeshalomban.

1939-ben érettségizett a szülőhelyéhez közeli Győrben, a Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban, ahol kiváló tanárai jól megalapozták a természettudományos és technikai érdeklődését.

A most már majdnem négyszáz éve fennálló gimnáziumról ezt olvashatjuk: „A természettudományos tárgyak művelésében kiemelkedő hagyományai vannak az iskolának. Az iskola tanárai és diákjai között a magyar szellemi élet kiemelkedő személyiségeivel találkozzunk: itt tanított ... Jedlik Ányos fizikus, a dinamó magyar feltalálója; Rónay Jácint természettudós, ...” (Felekezeti középiskolák ... 1990, 10.) Ez a fantasztikus atmoszférájú iskola volt a középfokú alma matere, itt formálódtak először

a későbbi tudósi álmait, innen kapott példaképeket. Aligha lehet független a győri bencés légkörtől, hogy Terplán Zénó alapítója volt a Jedlik Ányos Társaságnak.

Gépészmérnöki oklevelét 1943-ban szerezte meg Budapesten, a Műegyetemen. Az akkori Műegyetem neves professzorai között volt Pattantyús Ábrahám Géza gépészmérnök, Pogány Béla fizikus, Rados Gusztáv matematikus és még sok nemzetközi híresség. Terplán professzor hallgató korában még közelről láthatott olyan „nagyságokat”, mint például Zipernowsky Károly. A tudósi atmoszféra „fantasztikus”, lenyűgöző lehetett.

1944-ben tanársegéd Budapesten a Műegyetemen a Hidrogépek és szállítóberendezések Tanszéken. Ez volt a III. számú Gépszerkezetani Tanszék, ahol 1930 és 1956 között Pattantyús Á. Géza akadémikus professzor volt a kinevezett egyetemi nyilvános rendes tanár. Még korábban ez a tanszék a világhírű Bánki Donát professzor tanszéke volt. Terplán Zénó munkássága tehát kiváló elődök munkájára, híres hagyományokra épülhetett. Budapesti évei alatt egyik tudományos témája a különleges vízemelő berendezések vizsgálata volt. Ebből védte meg doktori értekezését is Budapesten, 1950-ben. A tudományos témakör címe: „Újfajta vízemelő kos üzemi és szelep-kísérletei.”

Terplán Zénót 1945 után megbízták az akkor létrehozott miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Gépelemek Tanszékének megszervezésével. Az 1950-es évek elejétől már professzorként vezette (39 éven keresztül) az általa létrehozott tanszékot. 1964 és 1968 között ő volt az egyetem Gépészmérnöki Karának dékánja. Iskolateremtő tevékenységének középpontjában a fogaskerék bolygóművek kutatása szerepelt. Ilyen technikai rendszerek méretezési kérdéseiből írta azt a disszertációját, amellyel 1966-ban a Magyar Tudományos Akadémián elnyerte a műszaki tudomány doktora fokozatot. (Megelőzőleg 1952-ben lett kandidátus.) A Magyar Tudományos Akadémia Almanachjában szakterületeként a géptan és a gépelemek szerepel (MTA Almanach, 1980, 604.).

Szerzőtársakkal írta a Műszaki Könyvkiadónál megjelent „Különleges tengelykapcsolók” című kötetét. 1981-ben adták ki a Tankönyvkiadónál dr. Lendvay Pállal közösen írt „Általános géptan” című munkáját.

1990-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának, 1995-ben rendes tagjának választották. Az első székfoglaló előadását fogaskerekekről, a másodikat a gépszerkezetanról tartotta. A fogaskerék bolygóművek méretezési eljárásában nemzetközi jelentőségű eredményei voltak, ezzel a témával a legelsők között foglalkozott. A gépészmérnöki tudományok klasszikus ágait művelte. Általános géptant és gépelemeket németül is adott elő.

Terplán professzor munkásságában nagyon jelentős a tudománytörténeti-technikátörténeti tevékenység. A „Műszaki nagyjaink” című könyvsorozatban, amelyet a Gépipari Tudományos Egyesület adott ki, ő írt életrajzi monográfiát dr. Pattantyús Ábrahám Gézáról, dr. Vidéky Emilről, dr. Szeniczai Lajosról, Herrmann Emilről, Herrmann Miksáról, Cserhádi Jenőről, Bartel Jánosról, Galamb Józsefről és Pattantyús Ábrahám Imréről. Szerzőtárs volt Szőke Béla életrajzi monográfiájának kidolgozásánál.

„A múlt magyar tudósai” sorozatban többek között Fonó Albert akadémikusról, az energetika és a sugárhajtóművek tudós mérnökéről írt rövid monográfiát, amely az Akadémiai Kiadó gondozásában jelent meg.

Bánki Donátról születésének 125. évfordulója alkalmából emlékkönyvet készített az 1980-as évek elején. Sok eredeti forrást felhasznált annak ellenére, hogy Terplán a hallgatói éveiben már nem ismerhette Bánkit. „Az én gépészeim” című kötete szintén a technikatörténeti munkásságának része. Ebben negyven életutat mutat be, Péter József rajzaival kísérvé.

Pattantyús professzor halála után négy évvel, 1960-ban Terplán írt egykori professzoráról szeretetteljes hangvételű emlékezést a Magyar Tudományos Akadémia Műszaki Tudományok Osztályának Közleményeiben. A közlemény Geleji Sándor szerkesztésében 1961-ben jelent meg.

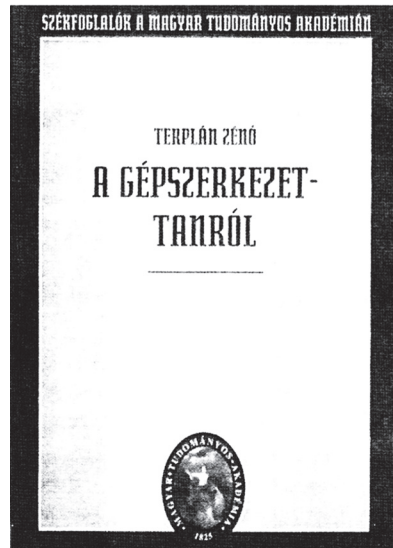
Terplán professzor volt az egyik lektora Licskó György „A technikatörténet vázlata. A tüzgyújtástól az automatizálásig” című kötetének, amelyet a Műegyetemi Kiadó jelentetett meg 1993-ban.

Technikatörténeti munkásságának egyik elismerése, hogy a „Tanulmányok a természettudományok, a technika és az orvoslás történetéből” című kötetet, amely az 1995. évi ankét anyaga volt, a szerzők Terplán professzor 75. születésnapjának tiszteletére ajánlották. A tanulmánygyűjtemény „A mérnök, a természettudós és az orvos szerepe a társadalomban” alcímmel 1996-ban jelent meg.

1986 és 1997 között Ő volt a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségében a Tudomány- és Technikatörténeti Bizottság elnöke.

Terplán Zénó akadémikusról dr. Tóth László professzor írt kiváló monográfiát az „Ifjan – éretten – öregen. 80 kérdés – válasz közel nyolc évtizedről” című könyvsorozatban. A 2001-ben megjelent kötet sok értéke közül az egyik az, hogy eredeti dokumentumokra épül. Az összegyűjtött és nagy gondossággal rendezett anyagot sok érdekes, régi fénykép illusztrálja – köztük nemcsak tudományosak, hanem családi vonatkozásúak is (Tóth, 2001).

Terplán professzor szobrát a halálát követő évben, 2003-ban állították fel Miskolc-Egyetemvárosban, az egyetemi főépület földszinti előterében. (A szobor alkotója Varga Éva szobrászművész.) Emlékét kegyelettel őrzi a magyar és a nemzetközi tudományos élet.

Akadémiai székfoglaló értekezésének címlapja
(Magyar Tudományos Akadémia, 1995)

IRODALOM

- A Magyar Tudományos Akadémia Almanachja*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980
- Felekezeti középiskolák Magyarországon. A Fejér Megyei Pedagógiai Intézet tájékoztatója*. Szerkesztette: Dr. Regőczy Miklós. Kiadja: A Fejér Megyei Pedagógiai Intézet, Székesfehérvár, 1990
- Terplán Z. (1998): *Az én gépészeim. Negyven életrajz Péter József rajzaival*. Miskolci Egyetemi Kiadó
- Tóth L. (2001): *Terplán Zénó. Ifjan – éretten – öregen. 80 kérdés – válasz közel nyolc évtizedről*. Beszélgetőtárs: Tóth László. Miskolc: Technika Alapítvány